

ОСОБЛИВОСТІ ОСКАРЖЕННЯ РІШЕННЯ ПРО ТИМЧАСОВЕ ВІДСТОРОНЕННЯ СУДДІ ВІД ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ

PECULIARITIES OF APPEALING AGAINST THE DECISION TO TEMPORARILY REMOVE A JUDGE FROM JUSTICE

Актуальність статті полягає в тому, що одним зі способів захисту прав і свобод особи від незаконних рішень, дій чи бездіяльності учасників кримінального провадження під час досудового розслідування є інститут оскарження цих рішень, їх дій чи бездіяльності, який є дієвим механізмом для більш ефективного виконання ними своїх професійних обов'язків та правовим засобом для захисту й відновлення порушених під час досудового розслідування прав учасників кримінального провадження. Метою статті є дослідження особливостей оскарження рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя. У відповідності до зазначеної мети у статті необхідно вирішити такі завдання: дослідити загальні положення оскарження рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя; встановити сутність оскарження рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя; визначити особливості оскарження рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя. У статті досліджено особливості оскарження рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя. Визначено загальні положення, що регламентують порядок особливості оскарження рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя. Наголошено на законодавчих особливостях оскарження рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя. З'ясовано, що за результатом розгляду клопотань про відсторонення від посади суд встановлює, чи є достатні підстави вважати, що такий захід необхідний для припинення кримінального правопорушення, припинення або запобігання протиправній поведінці підозрюваного чи обвинуваченого, який, перебуваючи на посаді, може знищити чи підробити речі та документи, які мають значення для досудового розслідування, незаконними засобами впливати на свідків та інших учасників кримінального провадження або іншими діями протиправно перешкоджати кримінальному провадженню. Зроблено висновок, що особливості оскарження рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя залежать від рішень Вищої ради правосуддя та конкретної ситуації, що склалася.

Ключові слова: оскарження, рішення, захід забезпечення кримінального провадження, тимчасове відсторонення, суддя, правосуддя.

The relevance of the article is that one of the ways to protect the rights and freedoms of individuals from illegal decisions, actions or omissions of participants in criminal proceedings during the pre-trial investigation is the institution of appeal against these decisions, their actions or omissions, which is an effective mechanism of professional duties, and a legal means to protect and restore the rights violated during the pre-trial investigation of participants in criminal proceedings. The purpose of the article is to study the peculiarities of appealing the decision on temporary suspension of a judge from the administration of justice. In accordance with this goal, the article should address such tasks: to examine the general provisions of the appeal against the decision to temporarily remove a judge from the administration of justice; to establish the essence of the appeal against the decision on temporary suspension of a judge from the administration of justice; to determine the features of appealing the decision on temporary suspension of a judge from

the administration of justice. The article examines the features of appealing against the decision to temporarily remove a judge from justice. The general provisions governing the procedure for the peculiarities of appealing against a decision on the temporary suspension of a judge from justice have been determined. The legislative peculiarities of appealing against the decision on the temporary suspension of a judge from justice are noted. It was found that as a result of consideration of motions for removal from office, the court determines whether there are sufficient grounds to believe that such a measure is necessary to stop the criminal offense, stop or prevent illegal behavior of a suspect or accused who in office may destroy or counterfeit and documents relevant to the pre-trial investigation, to illegally influence witnesses and other participants in the criminal proceedings or to unlawfully obstruct the criminal proceedings by other means. It is concluded that the peculiarities of appealing against the decision on the temporary suspension of a judge from justice depend on the decisions of the High Council of Justice and the specific situation.

Key words: *appeal, decision, measures to ensure criminal proceedings, suspension, judge, justice.*

Вступ. Одним зі способів захисту прав і свобод особи від незаконних рішень, дій чи бездіяльності учасників кримінального провадження під час досудового розслідування є інститут оскарження цих рішень, їх дій чи бездіяльності, який є дієвим механізмом для більш ефективного виконання ними своїх професійних обов'язків та правовим засобом для захисту й відновлення порушених під час досудового розслідування прав учасників кримінального провадження.

Права і свободи людини в кримінальному провадженні, будучи першорядним об'єктом охорони з боку держави, додатково забезпечуються механізмами відновлення у разі їх порушення за допомогою розгляду клопотань і скарг, заявлених учасниками процесу, чії права і законні інтереси були порушені [1]. Вказане свідчить про тісний зв'язок інституту клопотань із таким суміжним інститутом кримінального процесу, як інститут оскарження.

Стан дослідження проблеми. Розглядаючи наукові джерела, можна помітити, що вченими не досить приділялося уваги цьому питанню. Окремі аспекти застосування тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя та відсторонення від посади досліджували у своїх роботах такі вчені, як: Ю.П. Аленін, Р.Д. Арланова, О.В. Баулін, О.Є. Бойко, Г.П. Власова, В.І. Галаган, І.В. Глююк, Ю.М. Грошевий, Ю.М. Дьомін, С.В. Завада, А.В. Захарко, В.С. Зеленський, О.В. Капліна, Л.А. Квіт, В.О. Кравчук, О.М. Овчаренко, М.А. Макаров, М.А. Погорельський, В.М. Починок, Н.З. Рогатинська, Д.О. Савицький, Д.Б. Сергеева, О.В. Таран, О.Ю. Татаров, В.М. Тертишник, Л.Д. Удалова, М.С. Цуцкірідзе, В.І. Фаринник, О.Г. Шило та інші.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження особливостей оскарження рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя. У відповідності до зазначеної мети у статті необхідно вирішити такі завдання: дослідити загальні положення оскарження рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя; встановити сутність оскарження рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя; визначити особливості оскарження рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя.

Результати дослідження. Видається, що, досліджуючи питання оскарження, варто з'ясувати, що може бути предметом такого оскарження. Так, одне із визначень поняття «предмет» трактується як те, на що спрямована пізнавальна, творча, практична діяльність кого-, чого-небудь [2, с. 1104]. Аналіз ст. 303 КПК України дає змогу дійти висновку, що визначені у рішеннях дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора, які можуть бути оскаржені на досудовому провадженні, є предметом оскарження. На протигагу цієї думці, низка науковців, зокрема В.І. Шестаков, О.Г. Шило, Д.І. Клепка та ін., аналізуючи зміст поняття «предмет оскарження», зосереджують увагу на обов'язковому настанні негативних наслідків у результаті прийняття слідчим чи прокурором незаконного рішення чи вчинення дії або бездіяльності [3, с. 141; 4, с. 164-167; 5, с. 11]. Проте, на нашу думку, з такою позицією важко погодитися.

Аналіз наукової літератури, положень КПК України, а також тлумачення поняття «предмет» дозволяє дійти висновку, що предметом інституту оскарження є визначені в КПК України рішення, дії чи бездіяльність учасників кримінального провадження, які можуть бути оскаржені і якими може бути завдана шкода конституційним правам людини.

Тому основним складовим елементом «предмета оскарження» є саме «рішення». Вбачається необхідність розкриття змісту цього поняття.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови одним із визначень поняття «рішення» є продуманий намір зробити що-небудь, якимось вчинити [6, с. 1228]. Відповідно до ст. 110 КПК України процесуальними рішеннями є всі рішення органів досудового розслідування, прокурора, слідчого судді, суду (ч. 1 ст. 110 КПК України). Судове рішення приймається у формі ухвали, постанови або вироку, які мають відповідати вимогам, передбаченим статтями 369, 371–374 КПК України (ч. 2 ст. 110 КПК України). Рішення слідчого, дізнавача, прокурора приймається у формі постанови, яка виноситься у випадках, передбачених КПК України, а також коли слідчий, дізнавач, прокурор визнає це за необхідне (ч. 3 ст. 110 КПК України). Також обвинувальний акт є процесуальним рішенням, яким прокурор висуває обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення і яким завершується досудове розслідування. Обвинувальний акт повинен відповідати вимогам, передбаченим у статті 291 КПК України (ч. 4 ст. 110 КПК України). Одним з таких рішень є рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності, що ухвалюється Вищою радою правосуддя на підставі вмотивованого клопотання Генерального прокурора або його заступника в порядку, встановленому законом (ч. 1 ст. 155-1 КПК України).

Отже, під процесуальним рішенням слід розуміти винесену в межах визначеної компетенції відповідним учасником кримінального провадження у встановленому КПК України порядку, формі та у визначені строки відповідного документа, який є обов'язковим для виконання фізичними та юридичними особами, прав, свобод чи інтересів яких він стосується.

До найбільш характерних умов, які у своїй сукупності забезпечують законність кожного процесуального рішення, що приймається органом досудового слідства, О.Я. Дубінський відносить: 1) прийняття рішення відповідним органом; 2) обґрунтованість рішення; 3) своєчасність прийнятого рішення; 4) повноту вирішення всіх питань; 5) належне процесуальне оформлення рішень; 6) забезпечення законних прав осіб, інтересів яких стосується прийняте рішення. Невиконання або неправильне виконання хоча б однієї із зазначених умов зумовлює незаконність прийнятого рішення. А це, своєю чергою, призводить до неминучих порушень і помилок під час виконання таких рішень [7, с. 64–67].

Таким чином, вважаємо, що до предмета оскарження під час досудового розслідування можуть бути віднесені рішення, прийняті передбаченими законом органами, якими порушені або можуть бути порушені права, свободи та законні інтереси особи. Отже, розкриємо особливості оскарження рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя у відповідності до визначених законодавством підстав застосування такого заходу забезпечення кримінального провадження.

Згідно з ч. 1 ст. 155-1 КПК України рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності ухвалюється Вищою радою правосуддя на підставі вмотивованого клопотання Генерального прокурора або його заступника в порядку, встановленому законом.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 65 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» рішення Ради про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності, продовження строку такого відсторонення може бути оскаржене та скасоване виключно з таких підстав:

- 1) склад ВРП, який ухвалив відповідне рішення, не мав повноважень його ухвалювати;
- 2) рішення не підписане будь-ким зі складу членів ВРП, які брали участь у його ухваленні;
- 3) рішення не містить посилання на визначені законом підстави його ухвалення або мотиви, з яких ВРП дійшла відповідних висновків [8].

Згідно з ч. 2 цієї статті оскарження рішення ВРП не зупиняє його виконання.

Разом із тим КПК України не передбачає процедур оскарження рішення Вищої ради правосуддя з цього питання; пункт 11 частини першої статті 309 КПК України передбачає можливість апеляційного оскарження лише відповідної ухвали слідчого судді.

За результатом розгляду клопотань про відсторонення від посади суд встановлює, чи є достатні підстави вважати, що такий захід необхідний для припинення кримінального правопорушення, припинення або запобігання протиправній поведінці підозрюваного чи обвинуваченого, який, перебуваючи на посаді, може знищити чи підробити речі та документи, які мають значення для досудового розслідування, незаконними засобами впливати на свідків та інших учасників кримінального провадження або іншими діями протиправно перешкоджати кримінальному провадженню.

Однак інколи з рішень не зовсім зрозуміло, які саме підстави лягли в основу рішення про задоволення та про відмову в задоволенні клопотань про тимчасове відсторонення судді від

здійснення правосуддя. Часто можна зустріти подібне формулювання: доведена наявність достатніх підстав вважати, що такий захід забезпечення кримінального провадження, як тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя, необхідний для запобігання протиправній поведінці підозрюваного, який, перебуваючи на посаді, може незаконними засобами впливати на свідків та інших учасників кримінального провадження або протиправно перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином. Перебування на обійманій посаді може негативно впливати на перебіг досудового розслідування (тиск на свідків, підробка або знищення доказів, використання службового становища).

Подібні висновки та твердження заперечувального характеру або з використанням частки «не» у потрібному місці застосовують для відхилення клопотань про тимчасове відсторонення. Як наслідок, для учасників залишається незрозумілим, які саме докази або їх відсутність відіграли вирішальну роль у процесі розгляду клопотань про тимчасове відсторонення.

Що стосується питання відсторонення від посади як загального заходу забезпечення кримінального провадження, то можна визначити такі важливі моменти.

Так, стосовно можливості підозрюваного/обвинуваченого незаконним чином впливати на інших свідків необхідно мати на увазі, чи прокурор довів, що обсяг повноважень дає можливість прямо або опосередковано впливати на позицію свідків. Зокрема, в ухвалі Шевченківського районного суду м. Києва від 23.08.2017 р. у справі № 761/8517/17, задовольняючи клопотання про відсторонення, суд дійшов такого висновку: «Займана обвинуваченим посада Голови Рахункової палати, об'єктивна потреба здійснення організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських заходів щодо забезпечення діяльності установи вимагає від ОСОБА_1 комунікації з працівниками Рахункової палати. Однак зміст і характер спілкування вказаних осіб не може бути предметом контролю з боку прокурора або суду. Суд не виключає, що у такий спосіб обвинувачений матиме можливість прямо або опосередковано впливати на позицію свідків – працівників Рахункової палати, які певним чином є залежними від нього особами, здійснювати на них відповідний тиск з метою домогтися вигідних для себе свідчень під час судового розгляду».

Отже, суд може брати до уваги твердження про те, що підозрюваний (обвинувачений) може незаконно впливати на свідків, які є працівниками інших органів та структур, лише якщо це було доведено прокурором.

Важливим питанням є мета відсторонення як від посади, так і тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя, яка поглинається іншим запобіжним заходом. Зокрема, Солом'янський районний суд м. Києва в ухвалі від 27.02.2018 р. у справі № 760/4631/18 про відмову у відстороненні від посади Одеського міського голови дійшов висновку, що у разі наявності запобіжного заходу, яким підозрюваного зобов'язано «утриматися від спілкування зі свідками та іншими підозрюваними поза межами процесуальних дій у вказаному кримінальному провадженні», ризик незаконного впливу на свідків та інших підозрюваних не може бути покладений в обґрунтування необхідності відсторонення підозрюваного від посади, оскільки він є усунути.

Водночас спостерігаються різні підходи до оцінки наслідків застосування заходів забезпечення кримінального провадження, що також враховується під час прийняття рішення.

Щодо моментів, які відрізняють відсторонення від посади від тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя, необхідно зазначити, що негативні наслідки відсторонення від посади у вигляді зупинення або припинення господарської діяльності, втрати працівника, який виконував унікальні функції, впливу на інших працівників підприємства також підлягають обов'язковій оцінці судами у процесі розгляду клопотань про відсторонення від посади [8].

Право на оскарження процесуальних рішень (ухвал) слідчого судді є однією з найважливіших гарантій захисту особою своїх прав і свобод від їх порушення як з боку органів, що здійснюють кримінальне провадження, так і з боку інших осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві. Свобода оскарження рішень слідчого судді, з одного боку, дає змогу учасникам кримінального провадження повною мірою реалізувати свої процесуальні права й забезпечити захист власних інтересів, а з іншого – сприяє виявленню й усуненню порушень і помилок, допущених під час здійснення кримінального провадження.

Оскарження ухвали слідчого судді про відсторонення від посади або відмову в ньому здійснюється в апеляційному порядку (ст. 310 КПК України). Апеляційна скарга на ухвалу слідчого судді, яка повинна відповідати вимогам, установленим ст. 396 КПК України, подається безпосередньо до суду апеляційної інстанції протягом п'яти днів із дня оголошення ухвали.

Апеляційне провадження здійснюється відповідно до загальних положень апеляційного розгляду, встановлених ч. 1 ст. 405 КПК України, за винятком строків його проведення. Згідно

з положеннями ст. 422 КПК України, апеляційна скарга на ухвалу слідчого судді розглядається не пізніше як через три дні після її надходження до суду апеляційної інстанції. Про час, дату й місце апеляційного розгляду суддя-доповідач інформує особу, яка її подала, прокурора та інших зацікавлених осіб не пізніше як за день до апеляційного розгляду. Матеріали кримінального провадження після закінчення провадження у суді апеляційної інстанції щодо розгляду апеляційної скарги на ухвалу слідчого судді мають бути направлені до суду першої інстанції не пізніше триденного строку.

За результатом апеляційного розгляду скарги на ухвалу слідчого судді суд апеляційної інстанції може прийняти одне із таких рішень:

- залишити ухвалу без змін (відповідно, апеляційну скаргу – без задоволення);
- скасувати ухвалу, а отже, постановити нову ухвалу по суті апеляційної скарги.

Рішення, прийняте судом апеляційної інстанції за результатами розгляду апеляційної скарги на ухвалу слідчого судді, є остаточним і оскарженню в касаційному порядку не підлягає.

Можна констатувати, що законодавець чітко визначив підстави для оскарження та скасування рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності, такі підстави є вичерпними та не підлягають розширеному тлумаченню. Таку ж позицію поділяють 66% опитаних респондентів.

Висновки. Таким чином, оцінивши у сукупності отримані у судовому засіданні докази, зваживши всі аргументи та доводи сторін, Велика Палата Верховного Суду встановила, що ВРП, приймаючи спірне рішення, діяла в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, а тому відсутні підстави для його скасування. Як наслідок, апеляційна скарга ВРП на рішення Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 09 липня 2018 року підлягає задоволенню.

З огляду на зазначене вище Велика Палата Верховного Суду знаходить, що рішення суду першої інстанції постановлено з порушенням норм матеріального права, а тому вбачаються підстави для його скасування та ухвалення нового рішення про відмову у задоволенні позову.

Отже, процедура надання згоди на застосування заходів забезпечення кримінального провадження стосовно суддів певною мірою законодавчо регламентована.

Список використаних джерел:

1. Удалова Л.Д., Савицький Д.О., Рожнова В.В., Ільєва Т.Г. Функція судового контролю у кримінальному процесі : монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2015. 176 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Ірпінь : Перун, 2009. 1736 с.
3. Шестаков В.І. Рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора як предмет оскарження у кримінальному провадженні. *Forum Prava*. 2018. № 3. С. 131–140.
4. Шило О.Г. До питання реалізації конституційного права людини і громадянина на судовий захист у порядку судово-контрольного провадження в досудових стадіях кримінального процесу. *Вісник Академії правових наук України*. Харків, 2011. № 1 (64). С. 164–172.
5. Клепка Д.І. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування як окремий вид провадження : автореф. дис. ...канд. юрид. наук : Харків, 2017. 20 с.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Ірпінь : Перун, 2009. 1736 с.
7. Дубинский А.Я. Исполнение процессуальных решений следователя: правовые и организационные проблемы. Киев : Наук. думка, 1984. 184 с.
8. Відсторонення від посади: нові підходи для заперечення та оскарження. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/vidstoronennya-vid-posadi-novi-pidhodi-dlya-zaperechennya-ta-oskarzhennya.html>.